

ТЕРМІНОЛОГІЯ ЯК ОБ'ЄКТ ЛІНГВІСТИЧНОГО АНАЛІЗУ

Білан Дмитро Ігорович

здобувач вищої освіти факультету іноземних мов
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, Україна

Науковий керівник: Цимбал Наталія Анріївна

кандидат філологічних наук, професор кафедри прикладної
лінгвістики, зарубіжної літератури та журналістики
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, Україна

Проблема термінології традиційно посідає одне з найважливіших місць в лінгвістиці, що обумовлено її особливим місцем в системі сучасної науки. Зберігаючи свій мовний характер, термінологія є частиною певної наукової галузі або техніки і певною мірою виконує допоміжну функцію. Науковий підхід до вивчення мовних явищ передбачає розроблення загальнотеоретичних положень та визначення основних категоріальних понять, які є основою їх лінгвістичного аналізу. Це стосується і дослідження проблем термінології загалом як частини лексичного складу мови, так і окремих її складників, зокрема й терміносистеми цивільного захисту, розвиток якої останнім часом є достатньо динамічним, чим пояснюється значний інтерес до її дослідження у різних аспектах.

Насамперед важливо визначити місце, яке займає термінологія у структурі сучасних мов, оскільки жодне явище в мові неможливо досягнути повністю, не враховуючи системи, до якої воно належить. Усі погляди на термінологію як на сукупність термінів у сучасній науці розробляються у трьох основних теоретичних напрямках. Для мовознавців, які вивчають переважно особливості літературної мови, термінологічна лексика є складовою частиною лексики літературної мови. Для фахівців-термінологів, які досліджують певну науку, термінологія становить автономний розділ лексики національної мови, що має мало спільного з літературною мовою.

Прихильники першого погляду розглядають термінологію як підсистему літературної мови, тобто як окрему частину її лексичної системи. Учені підкреслюють, що термінологія народжується, функціонує та розвивається на ґрунті певної національної мови і носії цієї ж мови створюють терміни та користуються ними. На їхню думку, у термінології діють загальні закони розвитку мови і наявні майже всі лексико-семантичні процеси, що характеризують лексику літературної мови.

На цій теорії і ґрунтується ототожнення процесу запозичення термінів з аналогічним процесом у літературній мові [1, с. 108]. Варто враховувати, що умови народження та функціонування термінів є дещо відмінними від тих, що є у загальноновживаних слів. Спираючись на відомі термінологічні праці, виділяємо важливі вимоги до одиниць термінологічної лексики, які водночас є і характерними особливостями терміна. Ними є:

- 1) тенденція до моносемічності і небажаність синонімії та омонімії в межах певної термінологічної системи;
- 2) точність співвіднесення з науковим фаховим поняттям;
- 3) системність, умотивованість, відпрацьованість у творенні;
- 4) наявність дефініції;

5) відсутність конотації та експресивності [2, с. 18].

Отже, термін як елемент певної фахової мови має свої специфічні риси. Зважаючи на це, можна зробити припущення, що загальномовні процеси, зокрема й освоєння та функціонування запозичень, можуть мати в термінології свої особливості.

Відповідно до другої теорії, прибічники якої відділяють термінологію від літературної мови, розглядаючи її як окрему галузь, термін принципово відрізняється від слів загальновживаної лексики.

Ми дотримуємось погляду на термінологію як на упорядковану сукупність термінів певної мови або окремої галузі знань, пов'язаних один з одним на понятійному, лексико-семантичному, словотворчому та граматичному рівнях, і розглядаємо її як специфічну систему (терміносистему) в складі лексичної системи літературної мови. Терміни органічно входять у систему загальнолітературної лексики та належать до спеціального функціонального стилю (наукового).

Отже, термін розглядаємо як одиницю мови (слово або словосполучення), що виражає поняття спеціальних галузей знання і водночас є невід'ємною частиною лексичної системи певної національної мови. З огляду на це вважаємо, що дослідження мовних явищ у термінології має ґрунтуватися на врахуванні зовнішньомовних ознак та внутрішньомовних закономірностей.

Ще однією визначальною рисою терміна термінознавці вважають його зв'язок з поняттям. Вказують на певний зв'язок, зокрема називання (Т. Денисенко та Д. Дудик, Н. Непийвода), вираження (Д. Ганич та І. Олійник, В. Овчаренко, Т. Панько, Н. Родзевич) [3, с. 6]. На відміну від загальновживаного слова, термін пов'язаний не з побутовим поняттям, а з поняттям певної галузі науки, тобто він є терміном тільки в межах певної термінологічної системи (за Д. Лотте).

Отже, розгляд теоретичних термінологічних концепцій та аналіз фактичного мовного матеріалу дозволяють дати визначення основних теоретичних понять. Термінологію розглядаємо як специфічну систему (терміносистему) у складі лексичної системи літературної мови, а термін – як мовну одиницю (слово або словосполучення) спеціальної сфери вживання, яка є словесним позначенням наукового поняття, має закріплене дефініцією термінологічне значення, що є семантичною основою відповідного поняття, а також реалізується в межах певного термінологічного поля. Точне значення терміна-поняття може бути визначене тільки в системі термінів певного термінологічного поля, оскільки існування терміна можливе тільки всередині певної термінологічної системи. Під поняттям ми розуміємо компонент думки, що відображає загальні та суттєві ознаки, властивості та відношення предметів і явищ як самостійних об'єктів певної галузі науки.

Таким чином, ґрунтуючись на такому розумінні терміна, під час дослідження термінології цивільного захисту ми залучаємо до аналізу слова та словосполучення, які позначають поняття сфери цивільного захисту та мають у термінологічному полі ЦИВІЛЬНИЙ ЗАХИСТ відповідну дефініцію, якою визначається їхнє місце в системі.

Список використаних джерел:

1. Гринчишин Д.Г. Из спостережень над адміністративно-юридичною лексикою в українських грамотах XIV–XV ст. Дослідження і матеріали з української мови. К., 1962. Т. 5. С. 51–60.
2. Радченко О.І. Мовна норма і варіантність в українській науковій термінології : дис. ... канд. філол. наук. Х., 2000. 203 с.
3. Родзевич Н.С. Поняття «термін», «термінологія» і «номенклатура» в працях радянських і зарубіжних учених. Лексикографічний бюлетень АН УРСР. К., 1963. Вип. 9. С. 3–12.